

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra sociologie

Posudek vedoucího bakalářské práce

Jméno autora	Eliška Semenská
Název práce	„Fake news“ a praktiky příjemců mediálních sdělení
Studijní obor	Sociologie obecná a empirická
Vedoucí práce (jméno a příjmení s tituly, pracoviště)	PhDr. Michal Tošner, Ph.D.
Oponent práce (jméno a příjmení s tituly, pracoviště)	Mgr. Petra Tlčimuková, Ph.D.
Rok obhajoby	2019

Hodnocení cíle/ů práce

(charakteristika cíle, způsob jeho stanovení, užitečnost cíle, slovně)

Práce se zabývá aktuálně široce diskutovaným tématem falešných zpráv, jejich šířením mezi veřejností a mediální gramotností. Studentka se ptá, „jak ovlivňují naše myšlení a utváří naše názory“, „jakými způsoby dochází k přijetí zprávy, co ovlivňuje důvěru příjemců během recepce mediálních zpráv a následně, zda vůbec a jak vyhodnocují zprávy jako pravdivé nebo falešné“ (s. 1). Bakalářská práce „si klade za cíl zprostředkovat a vyhodnotit různá pojetí *fake news* a na základě empirické studie se pokouší zvýšit porozumění mediálnímu zpravodajskému poli a příslušným praktikám. Nabídnou (sic!) tedy určitý návod k tomu, jak se orientovat v mediálním prostředí a rozpoznat důvěryhodnou zprávu od falešné“ (s. 2)

Cíle jsou stanoveny dosti zeširoka a nekoherentně. Chce se studentka zaměřit na způsoby myšlení lidí a utváření stanovisek jednotlivců nebo je jejím úkolem vzdělávat veřejnost o rizicích spojených s falešnými zprávami a zprostředkovat vzhled do možností orientace v mediálním světě? Také by napomohlo, kdyby pro výzkum zvolila specifitější obsah falešných zpráv, který bude ve výzkumu využívat, např. falešné zprávy zprostředkovávající výroky českých politiků týkající se tzv. migrační krize ve specifickém časovém období.

Hodnocení obsahové stránky práce

<i>Užití zásadní odborné literatury a zdrojů</i>	ano	<i>s výhradami</i>	Ne
<i>Přiměřená odborná terminologie práce</i>	ano	<i>s výhradami</i>	Ne
<i>Vhodně zvolená metodologie</i>	ano	<i>s výhradami</i>	Ne
<i>Práce s výzkumnými otázkami</i>	ano	<i>s výhradami</i>	Ne
<i>Adekvátní průběh analýzy dat</i>	ano	<i>s výhradami</i>	Ne
<i>Splnění deklarovaného cíle/cílů práce</i>	ano	<i>s výhradami</i>	Ne

Hodnocení formálních kritérií práce

<i>Stylistická úroveň práce</i>	<i>dobrá</i>	<i>s výhradami</i>	Špatná
<i>Pravopis a gramatika</i>	<i>dobré</i>	<i>s výhradami</i>	Špatné
<i>Vhodná grafická úprava stránkování a textu</i>	dobrá	<i>s výhradami</i>	Špatná
<i>Zpracování tabulek, obrázků, příloh</i>	dobré	<i>s výhradami</i>	Špatné

Zásadní připomínky k obsahové úrovni práce

Předkládaná práce je nepříliš zdařeným pokusem vyrovnat se sociologicky s velmi atraktivním a aktuálním tématem. Tuto nezdařilost předznamenává již úvod, ve kterém si autorka vytyčuje výzkumné cíle (viz výše). V textu neproказuje dobrou orientaci na poli mediálních studií a znalost možností zkoumání zvoleného tématu v oboru sociologie. Autorce se nezdařilo uspokojivě se vyrovnat s filozofickou a sociálněvědní diskuzí týkajícího se problému pravdy, informace a způsobů jejího šíření a představit sociologickou diskuzi o vlivu současných informačních technologií na proměnu společnosti. Není známo, odkud čerpá uvedenou typologii šířitelů fake news, a jak ji využije ve výzkumu. První kapitola oproti očekávání nenabízí žádné shrnutí a vypointování sděleného. S tím souvisí také fakt, že autorka nedokázala jasně specifikovat vlastní stanovisko k problému z pozice sociologie. Není jasné, jak studentka rozlišuje, a jestli dokáže rozlišovat, mezi fenoménem a konceptem označujícím jev. Není zřejmé, co z toho chce zkoumat, popřípadě, jakou definici jevu volí pro empirický výzkum. Jak rozlišuje mezi pravdou a informací, mezi informací a médiem šířícím informaci, jejich rozdílnými rolami a funkcemi. Práce je plná nekoherentních výroků, které nedávají znát, zda chce přistupovat k tématu objektivisticky či z pozice sociálního konstruktivismu. Otázkou také zůstává, k čemu je užitečné testovat veřejnost ze znalostí fenoménu, proč by právě veřejnost měla navrhnout řešení tohoto fenoménu, který autorka představuje jako společenský, ne sociologický problém a v čem bude její výzkum doplňovat stávající výzkumy daného problému. Zdá se tedy, že autorka nedokáže rozlišit mezi koncepty jako je pravda, lež, informace, objektivita, sociálně konstruovaná realita apod., a jednotlivými diskurzemi, ve kterých se tyto termíny užívají (př. „úplná objektivita není možná“, s. 20, „Důležité je si informace ověřovat z několika různých zdrojů, jen tak budeme mít skutečně jistotu, že jsou pravdivé“, s. 26, „I takto nám sociální bubliny zkreslují svět kolem nás. Nevidíme realitu takovou, jaká skutečně je“, s. 32, „Média ale nikdy nebudou úplně objektivní. Objektivita je pojem relativní, a ačkoli se příjemce může snažit, jak těžce chce, určitá tendence a vychýlení se dá očekávat“, s. 37). Text je naplněn nepodloženými tvrzeními, hodnotícími soudy, normativními formulacemi a předpověďmi (př. „Na toto tvrzení zatím nejsou důkazy, ale internet jako takový silný vliv má, v dnešní době ještě větší, než měla média dříve. Politika je místem všudypřítomných rozporů a rozepří s úmyslem svého protivníka co nejvíce poškodit a zvítězit, nebude pravděpodobně nikdy místem spravedlivého souboje a *fake news* v něm budou vždy hrát svou roli“, s. 19, „Média vytvářejí prostor pro naše svobodné vyjádření a toho bychom si měli cenit a přístup k nim mají všichni ti, kdo se vyjádřit chtějí. Svobodné vyjádření a přístup k informacím by měl být základem každého státu“, s. 28, „To, co naopak nelze pominout jsou motivy vlastníků médií, kteří nějak zasahují do politiky. Občan by se měl zajímat, kdo médium vlastní a jaké plány má vlastník se společností. Ekonomický tlak společně s tlakem sledovanosti potom vytváří něco, co můžeme jen těžko označit jako zpravodajství“, s. 37).

Popis metodologie je nedostačující a nevyargumentovaný. Výzkumné otázky se jeví jako nahodilé a nevycházející z žádné konkrétní pozice. Zpochybnitelná je vhodnost zvolené metody výběru vzorku. Způsob tvorby kódů a analýza rozhovorů zůstávají nevyjasněné. Některé výroky dokládají, že autorka má problém orientovat se v rozdílech mezi kvalitativním a kvantitativním výzkumem (př. „V otázce, jakým médiím respondenti nevěří, byly odpovědi škálově rozdílné“, s. 52, „chyběla mi zde větší reprezentativnost vzorku. Kdybych do mého výzkumu zahrnula více respondentů navíc s rozdílným vzděláním, výsledky mohly být jiné“, s. 55). Tento fakt potvrzuje následné porovnání autorčina výzkumu s výzkumem agentury STEM/MARK. O praktikách veřejnosti a procesu tvorby názorových postojů ve vztahu k problematice falešných zpráv se toho z práce příliš nedovídáme a ani nemůžeme.

Doplnění:

Co znamená výrok „Jednotlivci jsou samotnými zárodky *fake news*“, (s. 33)?

Autorka píše, že „dnes je plno webů, které se na rozeznávání *fake news* zaměřují, je ale nemožné, je všechny vyhodnotit“, (s. 35). Není jasné, proč nelze všechny vyhodnotit, v čem vyhodnotit a vhodné by bylo některé vyjmenovat.

Není také jasné, co autorka míní kritickým myšlením a jaké dovednosti s ním související by měli být rozvíjeny a u koho (děti, ženy, „stará generace“ (sic!), občané,...).

Zásadní připomínky k formální úrovni práce

Jazyková a stylistická úroveň práce je nízká. Vyskytují se místa, ze kterých je zřejmé, že má autorka problém s logickou konstrukcí věty a v neposlední řadě především s rozlišením mezi vědeckou a angažovanou pozicí, přístupem objektivismu a sociálního konstruktivismu. Takové výroky zpochybňují, že došlo k osvojení si vědeckého myšlení a jazyka. Příklady:

„Příjemce i odesílatele zprávy může ovlivnit celá řada faktorů, mezi které (sic!) zmíním“ (s. 16)

„Politika tímto připomíná Machiavelliho machiavelismus“ (s. 17)

„zároveň u (sic!) mezi těmi nejvíce nedůvěryhodnými“ (s. 17)

„*Fake news* mají na příjemce informací velký vliv, a to zejména na sociálních sítích, kde si nemůžeme být jisti, do jaké míry příjemce zpráv ovlivní“ (s. 19)

„V médiích by měla existovat svoboda, která bude zajišťovat rovnoprávnější společnost. [Nutil, 2018:90] Aby (sic!) měl každý přístup ke všem informacím a ony informace nebyly nikým ovlivňovány. Nezávislost médií je důležitá, neboť média kontrolují ty, kteří na (sic!) námi mají moc“ (s. 20) Opravdovost byla nahrazena náhražkou a masovou výrobou. Média šíří ideologii konzumu. Spektákl libuje zářivější a lepší budoucnost, realita však zůstává neměnná“ (s. 22)

„Média, jak se zdá (sic!) cílí na vzbuzení emocí. Nejčastěji strach (sic!). Několika násobně (sic!) medializují islámský terorismu (sic!), i když je vzhledem k ostatním úmrtím v Americe skoro nepodstatný“ (s. 23)

„Zykmund Baumann“ (sic!) (s. 32)

„Lidé si často neuvědomujeme, že i způsob, jakým je média o událostech ze světa informují a předávají jim své poznatky, má velký dopad na jejich myšlenky a mnohdy i jednání“ (s. 33)

„podmínkou kritického myšlení je fakt, že někdy se dá pravda jen těžce rozeznat a hodně záleží na úhlu pohledu, jak se na věci lidé dívají. Lidé si musí připustit, že na věci se dá dávat z různých úhlů pohledu a pravdu nemusíme mít jen my, ale i někdo jiný. Věci nejsou vždy takové, jaké se na první pohled zdají“ (s. 42)

„Součástí kritického myšlení jsou například i břitvy. Occamova břitva, Humeova břitva, a Popperova břitva“ (s. 43)

Otázky k obhajobě práce

Znovu si ujasněte, co autoři označují termínem post-pravda. Období? Společenský jev? V textu se vyskytuje dvojí označení. Jak Vám tento termín pomohl uchopit Vaše téma?

V čem se liší objektivita v sociologii a v žurnalistice? S pomocí Vámi užívaného vzorce původce – médium – příjemce uveďte příklady pro oba obory zvlášť. Krátce shrňte, jak se s tématem objektivitě vypořádává Max Weber.

Pokud se, jak graf (s. 9) dokládá, termín false news vyskytuje mnohem déle a s výrazně vyšší frekvencí, očekávala bych jasnější vysvětlení toho, proč se autorka rozhodla zaměřit pouze na pojem fake news. V čem jsou přínos a limity takového omezení?

Vysvětlete pojem reprezentativita výzkumného vzorku a popište, jak takového vzorku docílíte. Proč nemá smysl porovnávat výsledky Vašeho výzkumu s výsledky šetření agentury STEM/MARK, jak činíte v závěru práce?

Výsledné hodnocení práce

Práci nepovažuji za dostačující a navrhuji k přepracování.

Navržené hodnocení

F

6.8.2019, Most

datum a místo

podpis autora posudku